

Arkivformidling: mål, begreber og metode

Bente Jensen og Charlotte S.H. Jensen

Skal arkiverne fortsat indtage rollen som ABM-familiens Askepot? – fulde af viden, med uendelige mængder af informationer, men i skjul for resten af Kongeriget. I disse år er der tegn på, at Askepot er ved at komme ud af de private gemakker og i stigende grad viser sine fortrin i samfundets balsale sammen med sine søstre og aleneⁱ. Den ændrede rolle for Askepot og dermed arkivet kræver en refleksion over hvilke formål, den udadvendte virksomhed retter sig imod samt en kortlægning af hvilke diskurser, der ligger til grund for eksterne forventninger til formidlingen af arkivernes samlinger. Det kræver også en diskussion af de begreber, vi anvender, når vi analyser og beskriver de metoder, der anvendes i formidlingenⁱⁱ.

Der er et stærkt behov for at kvalificere og professionalisere det udadvendte arbejde på linje med andre felter i arkivarbejdet. En af måderne man kan opfylde det mål er at gøre feltet målbart og præcist, når det skal prioriteres blandt andre arbejdsområder. Det er samtidig nødvendigt at udvikle metoder og begreber, der svarer til arkivets særegenhed som institution og afspejler samlingernes karakter. I vores tilgang til emnet inddrager vi teori hentet fra museologien. Vi vil hævde, at de er et frugtbart og inspirerende udgangspunkt, men at begrebsudviklingen for arkiverne ikke stopper dér. Begreberne er ikke direkte applicerbare af to grunde, på grund af samlingernes forskellige karakter og institutionernes forskelligartede samfunds-opdrag.

Spørgsmålet er grundlæggende, om en institution ønsker at kommunikere med omverdenen eller ej og om den ønsker at være synlig i forhold til andre kulturarvsinstitutioner. Spørgsmålet kan også vendes om - kan nogen i længden udvikle sig gennem usynlighed og uden dialog med sin omverden? Formidling/kommunikation er et vigtigt redskab netop til dialog og udvikling.

Kulturarvsinstitutionerne har som nævnt ikke samme opdrag og dermed heller ikke samme succeskriterier. En række institutioner stilles over for krav om at dokumentere deres relevans via anvendelse – det handler om at dokumentere, at institutionen besøges og bruges af borgerne. Krav om besøgstal genererer behov for synlighed, hvilket stadig flere museer, samt visse biblioteker, arbejder overordentligt seriøst med, idet der afsættes ressourcer og budgetter til egentligt

markedsføringsarbejde. Der arbejdes meget koncentreret med fx media-målgruppe analyser, segmentering og partnerskabsstrategier, hvilket også i sig selv kan være områder, som er genstand for måling.

De fleste arkiver på nationalt niveau har endnu ikke krav om besøgstal eller differentiering på brugersegmenter. På lokalt og regionalt niveau er billedet mange steder anderledes, fordi der er stærke forventninger til, at arkivet spiller en aktiv, udfarende rolle i kulturlivet og derfor måles på besøgstal. Arkivet som kulturarvsinstitution er i en hård konkurrence, når det gælder ”almen synlighed i offentligheden.” Det kan ikke undre, at institutioner, som har stort synlighedsbehov og derfor ofrer ressourcer herpå, også tiltrækker sig opmærksomhed. Men det betyder, alt andet lige, at arkiverne står over for stadig stigende forventninger om servicering, samarbejde, kreativitet etc. hos både presse og offentlighed, fordi niveauet i de andre institutioner højnes kvalitativt. Synlighed fordrer formidling, et begreb som dækker over mangeartede aktiviteter, men også er en del af institutionens overordnede kommunikationsprofil.

Tiderne skifter

Tiderne skifter, der stilles nye krav fra det omliggende samfund – også til arkiverne. Det tager lang tid og ressourcer at implementere ændringer – og udviklingen er ikke ens inden for de nordiske lande. Men udviklingen går i mod krav og forventninger, som sætter formidlingsarbejdet i focus og brugeren i centrum. Ikke bare de nuværende brugere, mens også de brugere, der ikke har erkendt eller har viden om, at de har brug for arkiverne. Der stilles store forventninger til hvilke opgaver arkiverne sammen med de andre medlemmer i ABM-familien skal bære og løse i samfundet. Samtidig står alle offentlige arkiver som det tungeste medlem i et kryds mellem to roller, på den ene side myndighed og på den samme side kulturel institution. Hermed kommer begrebet troværdighed og seriøsitet på banen som altafgørende. Men er det mon ikke muligt at tolke rollerne som myndighed og kulturinstitution troværdigt på samme gang? Nogle vil nok sige, at økonomiske rammer kan sætte grænser for udfoldelsen. Udvikling kræver ressourcer.

I museumssammenhænge opleves, at udviklingen inden for de sidste 15 år er tiltet mod udelukkende at give ressourcer til det spektakulære udadvendte arbejde – i ekstreme tilfælde med focus på enkeltstående blockbuster udstillinger, der omhandler temaer hentet fjernt fra

samlingernes kerne. Udstillinger, der trækker horder af besøgende, der ellers ikke bruger museet. Det er ikke idealetⁱⁱⁱ.

Arkivernes omverdensrelationer – to strategier

Tilbage til arkiverne, som langt fra er i en blockbustersituation. For at belyse en situation der er under udvikling, har vi valgt at opstille arketyper, der beskriver strategierne. Vi vil hævde, at det groft sagt er muligt at identificere to overordnede retninger inden for forventningerne til arkivernes relation til brugerne og det omlæggende samfund. Formuleringen af typerne udtrykker et behov for at sætte sig over det konkrete niveau og se nogle overordnede udviklingslinjer. Det er fx muligt for et konkret arkiv samtidigt at følge begge strategier.

Det traditionelle arkiv – arkiver for brugerne

Udgangspunktet for denne type er, at udsagn som: ”Brugen af arkivalierne altid vil kræve specialiseret viden og færdigheder. Arkivernes hyldemeter er svært tilgængelige, meget vanskeligere end vores søsterinstitutioner museerne og bibliotekerne, som alle har kompetencer til at bruge”. Som følge heraf er den prioriterede målgruppe brugere, der i forvejen er i besiddelse af de kompetencer, brugen af arkivalier kræver, det vil typisk sige forskere. En anden prioriteret brugergruppe er myndighederne. I praksis bliver arkiverne for dem, der allerede er inspirerede og allerede har formuleret et spørgsmål eller problem, der bringer dem hen til arkivets læsesal eller forskerrummet. Det kan også være en slægtsforsker, der er drevet af inspiration, eller en person, der er drevet af nødvendigheden ved at finde information hans eller hendes identitet. Det betyder en prioritering af den traditionelle brugergruppe, der kan hjælpe sig selv eller kan blive undervist til at gøre det samme og ikke nødvendigvis en ambition om at udvide brugergruppen.

Udsagn til at belyse denne type arkiver er vanskelige at finde i formulerede mål/visioner, strategier eller i arkivernes informationsmateriale. Måske fordi strategien er ekskluderende eller eksklusiv og dermed ikke passer ind i positivt, åbent borgervendt image, som er den ønskede diskurs omkring offentlige institutioner i dag i de fleste demokratiske lande^{iv}. Man kan også sige, at den traditionelle type arkiver vendt mod den kvalificerede bruger, er en uformuleret del af en gammel praksis og således baseret på konsensus.

Arkivet for samfundet og for alle

I denne type ses arkivet ofte som en del af kulturinstitutionerne eller ABM-familien og focus er på kulturarven og på brugerne, der når de stiller spørgsmål til historien, er lige glade med hvilken institution svaret findes i^v. Kulturarv kan defineres som i den danske Kulturarvstyrelse: ”Kulturarven er alle de menneskelige efterladenskaber, der er med til at danne vor fælles erindring om fortiden” ”Kulturarven er også en fremtidig ressource, der er nødvendig for udviklingen af et moderne samfund.”^{vi} Definitionen har både et fortidsperspektiv, et fremtidsperspektiv – samt et handlingsperspektiv for brugerne. I denne type er de ønskede brugere dem, der har opdaget kulturarvsinstitutionernes velsignelser – men også de, der ikke har opdaget nytten og behovet. Her er en afgørende forskel i forhold til den traditionelle arkivtypes tilgang til brugerne.

Udviklingen mod at inkludere uvante brugergrupper har længe været undervejs i museerne, der allerede i slutningen af forrige århundrede lagde øget vægt på brugersiden og en aktiv dialog med denne. Her foreslog teoretikere som Peter Vergo med udgangspunkt i amerikanske erfaringer at se museet som et universitet, hvor man kunne hente indtryk, refleksioner, der kunne sætte verden og sig selv til diskussion^{vii} eller med Anthony Vidlers ord; ”to teach the mass audience ’about it’s own place in the world its geographical, social, technological, and cultural potentialities.”^{viii} Udviklingen og politiseringen satte ikke samme præg på ønsker til arkivernes virksomhed. I samme periode udkom signifikante værker om arkivets natur med sigende ord som feber, sygdom eller snavs. Vi tænker på J. Derridas *Mal d’archive*, og siden Carolyn Steedmans: *Dust - støv*. Værker, der placerer arkiverne et helt andet sted med udgangspunkt i magt og demokrati-diskursen i forhold til arkivet. En diskurs, vi vil vende tilbage til.

Nye værdier

I årtusindes første årti har udviklingen bevæget sig i en anden retning. Politiske krav til arkiverne og ikke mindst fra borgene introducerer nye værdier i flere lande. Kravene til arkiverne om at agere som inkluderende samfundsinstitutioner kan blandt andet findes formuleret i læsning af det norske ABM-Utviklings vision og mission, rigsdagmateriale vedrørende arkiverne i Sverige, samt i visionen for Statens Arkiver i Danmark. Tekster, som vi her vil hævde er repræsentative til en skildring af udviklingen.

ABM-Utviklings vision sætter brugeren i centrum ved at markere et ønske om kundskab og oplevelser til ALLE – på et demokratisk værdigrundlag der støtter sig til ytringsfrihed, mangfold, dialog og tolerance^{ix}. Hovedformålet er at styrke arkiverne (og museer/biblioteker) som aktive og aktuelle samfundsinstitutioner. For de norske arkiver har visionen haft konkrete udtryk i støtte til projekter, som ” Den kulturelle skolesekken”, ”Den multikulturelle udfordring til medarbejderne i ABM institutioner”, støtte til multikulturelle projekter og ”Brudd” – der sætter svært bearbejdlige temaer i samlingerne til diskussion. Projekter, som har aktiveret grupper, der ikke er traditionelle brugere af arkivet.

I den svenske regerings forslag til rigsdagen på arkivområdet i 2005 slås det fast i indledningen, at den betydning arkiverne har for forståelsen af samfundet og historien gør tilgængeliggørelsen af arkivmaterialet yderst vigtig for demokratiet^x. Det præciseres, at arkivværket skal tilgængeliggøre arkivmaterialet for ”olika”, det vil sige forskellige grupper. Det har konkret givet sig udtryk i et tidsbegrænset nationalt opdrag i arkivpædagogik, som gik til Skånes Arkivförbund. Det præciseres også i, at man gerne ser tilgængeliggørelsen ske i samarbejde med de øvrige de øvrige ABM-institutioner og andre relevante institutioner. Ved Nordiske Arkivdage i Uppsala i august understregede statssekretær Claes Ånstrand yderligere budskabet i sit indlæg ved at fastslå, at en af arkivernes hovedudfordringer er at levendegøre samlingerne og det, arkiverne står for. Formålet var at gøre det muligt for så mange som muligt at tage del. I prioriteringen af arkivpædagogik som metode læser vi, at man ønsker at nå ud til ikke arkivvante grupper i det svenske samfund – brugere, der ikke vidste, de havde et behov. Brugen af begrebet tilgængeliggørelse vil vi vende tilbage til.

Der findes ikke os bekendt tilsvarende mål fra styrelser eller i politikoplæg med relation til arkiver i Danmark, derfor vender vi os mod visionen for Statens Arkiver op til 2010 fra 1999^{xi}. Her er visionen, at myndigheder, offentlighed og medarbejdere anerkender Statens Arkiver som en effektiv, levende og brugervendt kulturinstitution, der på arkivområdet placerer Danmark som foregangsland. Statens Arkiver skal opleves som en brugervendt ydelsesproducent. Denne opgave kan kun løses gennem i dialog med brugerne og styrkelse af brugervendtheden. Blikket skal rettes mod brugerne. Mod de eksisterende brugere, som skal serviceres i forlængelse af de ønsker, der opstår i arkivets kommunikation med dem.

Udviklingen mod brugervendthed er ikke unik i Norden. I fx England^{xii} og Holland ser man den samme strategi udfoldet og dermed sprogbrug i forhold til arkivernes mission og mål, der placerer dem på linje med museer og biblioteker som kulturinstitutioner, der spiller en aktiv udadvendt rolle for hele befolkningen på mange felter.

Diskurser

Udgangspunktet i en udadvendt formidling af arkiverne er således brugerfokus og samfundsrelevans, men hvilke diskurser bliver udtrykt, når indholdet i kommunikationen med brugerne italesættes? Arkivet har ingen autoritær fortælling som museerne at gøre op med, men har måske et lidt problematisk eller utidssvarende image, som vi vil komme tilbage til.

Forventningerne til kulturinstitutionernes formidling eller tilgængeliggørelse (begge begreber bliver brugt synonymt i teksterne) til brede grupper er som sagt store fra politisk hold, det fremgår af de brugte citater. Vi kan prøve at systematisere de overordnede diskurser, der kan knyttes til teksterne^{xiii}. Vi bruger her diskurs pragmatisk om gennemgående meningsdannende begreber, der kan knyttes til formidlingen af arkiver og har udpeget følgende overordnede gennemgående diskurser: identitetsdannelse, inklusion og demokrati.

Diskurs: Identitetsdannelse: Gennemgående er det identitetsskabende i formidlingen af arkiverne: Hvilket indhold har det danske/svensk/norsk/islandske/ finske, hvad er det regionale lokale? Det er ikke nyt, men en historisk udvikling, der startede med formuleringen og institutionaliseringen af de nationale identiteter i midten af 1800-tallet i forbindelse med den borgerlige revolution. For arkivet med overgangen fra Geheimarkiv til rigets, nationens og siden også regionernes arkiver og midten af 1900 tallet lokale arkiver. Behovet for en fælles identitet og kulturplatform er under stadig udfordring – det ser vi på i næste punkt, der handler om inklusion. I Danmark foretages i disse år nu en reform af kommuner og nedlægningen af amterne (fylkerne/lenene), i forlængelse af denne oplever arkiverne konkret lige nu på lokalt niveau en stor interesse for at få hjælp til at kreere nye identiteter og samlingspunkter i ny dannede kommuner.

Focus er i forlængelse af fællesskaberne også på individet. Det enkelte menneskes identitetsskabelse gentages i flere af de præsenterede formål. Slægtsforskerne ved det allerede, og arkiverne i flere nordiske lande spillede på temaet til Arkivernes Dag 2005 over temaet: Identiteter

– hvem er jeg, alle har en historie^{xiv}. Forventningen om at kendskab til sin identitet og sin historie bibringer livskvalitet er gennemgående. I en tid hvor optagetheden af individet og selvrealisering spiller en stor rolle er denne værdi et stærkt kort.

Diskurs: Inklusion: Globalisering, social ulighed, multietniske samfund og EU aktualiserer på den ene side fællesskabet og den anden side retten til minoriteters egen historie. Det er udtryk for identiteterne i mange sammenhænge er under pres og forandring. Det fører til bevidsthedsgørende projekter som det engelske Moving Here, et National Archives baseret projekt, der arbejder med indsamling og formidling af arkiver fra indvandrergupper i England samt projekter om det ”gamle” nationale mindretal i flere lande^{xv}. Der er tale om gennemgående diskurs i den udadvendte retning, fx udtrykt i det norske ABM-utviklings vision og værdier og det svenske opdrag, at de begge lægger vægt på, at institutionerne skal nå alle grupper i samfundet. De underlæggende værdier, tolerance og dialog aktualiserer også at institutionerne skal virke helende, virke på tværs af konflikter og hvile på humanistiske værdier.

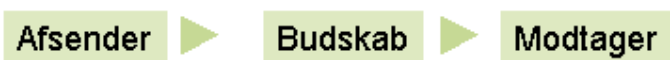
Diskurs: demokrati: Demokratiet kan ses inkluderende værdi, når det gælder nytten af at formidle arkivets samlinger er opdragelse og kendskab til demokrati. Diskursen en dobbelt betydning, idet den indeholder et inkluderende element, når den omhandler opdragelse til en bestemt form for politisk system, som vi praktiserer i de nordiske lande. Samtidig knytter demokratidiskursen sig til partsinformation, oplysningsvirksomhed i forhold til adgangsproblematikken ved brug af klausuleret materiale, i udsagn, om, at alle have mulighed for at blive oplyst hvilke oplysninger de har ret til at se i arkiverne, således der er reel adgang for alle. Endelig knytter den overordnet sig til diskursen om intet demokrati uden arkiver. Demokratiet er en tung diskurs, der knytter sig til formidlingen af arkivet og arkivet som institution uanset om afsenderen af teksten ser arkivets virksomhed i relation til brugeren som traditionel eller samfundsrelateret. Den går fx igen i argumentationen i det svenske rigsdagsoplæg, ABM-utviklings mål og er senest blevet diskuteret ved en konference i Oslo i marts 2006 under titlen: Arkiv, demokrati, retfærd^{xvi}.

Vi har nu berørt et udvalg af diskurser, der traditionelt er knyttet til arkivernes omverdensrelationer. Vi vil nu se på udviklingen af begreber.

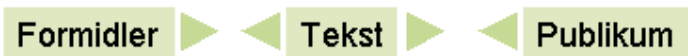
Formidlingsbegreber

Uanset den nøjere definition på ”formidling” er grundformålet at indgå i en kommunikativ proces. Hvad er forholdet mellem kommunikation og formidling? Den danske museologiske forsker Ane Hejlskov Larsen opstiller definitioner på begge begreber^{xvii}. At formidle kommer af det tyske verbum ”vermitteln” og i daglig tale betyder det at forbinde noget med noget andet eller at viderebringe noget fra én person til en anden. En formidler er altså en slags mellemmand. På dansk er der ikke nødvendigvis et pædagogisk aspekt i denne handling, men det kan være tilfældet. Kommunikation er afledt af det latinske ord ”communis”, som betyder ”fælles”. Kommunikation kræver et sprogligt fællesskab - ”at kommunikere” betyder at gøre noget fælles dvs. at udveksle meddelelser eller synspunkter mellem flere personer. Ane Hejlskov mener, at processerne er forskellige; at formidle/tilgængeliggøre sætter focus på afsenderen, som en mediator af fx samlingerne men sætter ikke nødvendigvis brugeren/modtageren i focus.

Kommunikation

Formidling

Imidlertid mener vi, at det er vigtigt at se formidlingen som en del af en kommunikationsproces. Selve formidlingsrelationen har et selvstændigt og kommunikativt indhold. Hvorvidt man ønsker at formidle, til hvem og på hvilken måde, er en del af arkivets kommunikation med omverdenen. Det udtrykker i sig selv et budskab om institutionen, dens virke og selvforståelse. Andre parametre kan fx være de fysiske rammer, åbningstiderne, m.m. Disse former er mindst lige så vigtige som de organiserede tiltag, der traditionelt beskrives i kommunikationsplaner og strategier. Der bør naturligvis være sammenhæng mellem strategiernes konkrete tiltag og arkivets øvrige kommunikative udtryk.

Arbejde med partnerskaber i udadvendte sammenhænge er også et vigtigt element. Samarbejde med medier kan være en god indgang til almen, ikke-brugsrelateret viden om arkiver og deres

muligheder. En egentlig berigelse af samlingerne og deres brug ligger derimod i samarbejde mellem ABM-institutionerne. Her kan institutionerne kvalificere hinandens tilbud fordi de har forskellige forcer i læringsprocessen.

Kommunikation er et bredere begreb, som også kan rumme begrebet formidling og dets facetter. Det kan også rumme andre parametre i mødet med omverdenen; nemlig arkivets fysiske forhold og øvrige relationer.

Som tidligere vist i Ane Hejlskovs model, kan kommunikation og formidling ses som forskellige størrelser, med forskellige karakteristika: Formidling kan være oversættelse eller fortolkning af en anden persons budskab ved hjælp af kontekster. I arkivsammenhæng vil dette være fortolkning eller forklaring af kilder ved beskrivelse af historiske kontekster og fænomener. Den kommunikative proces derimod, er bygget op omkring en traditionel kommunikationsmodel og rummer ikke nødvendigvis den medierende rolle.

Hvorvidt arkivet vælger at formidle, i betydningen fortolke, er samtidigt en kommunikation af institutionen og den rolle, som den vælger at påtage sig i samfundet. Uanset om der vælges til eller fra, har dette en betydning for institutionens selvforståelse, omdømme og synlighed. Det samme gælder, hvis begrebet ”formidling” primært anvendes til at beskrive den proces, det er at viderebringe information eller viden fra en institution/person til én eller flere andre personer.

Målgrupper

Arkiverne har mange målgrupper. De ord, som anvendes om personer, der kommer i kontakt med vore institutioner, er også bærere af vidnesbyrd om, hvordan vi ser på disse grupper og på, hvilke typer af relationer vi mener at indgå i. Grupperne er ikke entydige, fx kan man – i hvert fald i Danmark – støde på begrebet ”kunder” anvendt om læsesalsbrugere. Udtrykket anvendes også i situationer, hvor der ikke er tale om en kommerciel relation.

Begreberne og deres anvendelse rummer vidnesbyrd om arkivernes og arkivpersonalets holdninger til de personer, der henvender sig på institutionerne. Der er ikke foretaget egentlige analyser af disse begreber. Men dette kunne være både relevant og væsentligt også for diskussionen vdr. formidling, fordi de pågældende begreber beskriver væsentlige dele af målgruppen. Dækker udtrykket ”kunder” fx over en holdning til, at der i virkeligheden burde betales for flere af arkivernes ydelser? Rummer begrebet ”gæster” også samtidigt en fremmedgørende nuance? ”Gæster” bør man behandle pænt, men ”gæster” er samtidigt personer, som ikke permanent hører til. De er ”fremmede, de går igen, de er ikke en fast del af et miljø.

Ikke mindst i forhold til det strategiske arbejde med arkivernes kommunikation, vil det være nødvendigt at kunne betjene sig af et mere nuanceret begrebsapparat. Hvad véd vi om de personer som vi retter os imod: Kender vi fx deres eksisterende billede af

institutionen? Hvor ligger hhv. brugere og ikke brugere i den traditionelle Kompas-model? Hvad er deres andre interesser, deres værdier og medier? Hvordan kan de nås, hvad er formålet med at henvende sig til dem og hvordan er det muligt at måle på de succeskriterier, der opstilles for indsatsen?

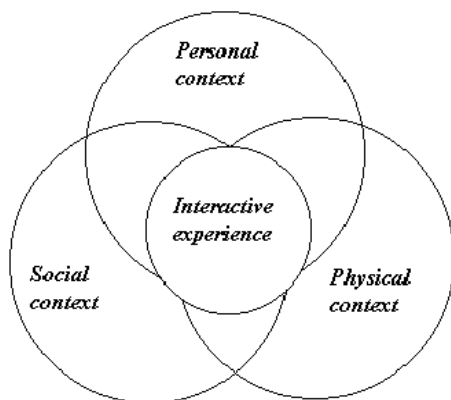
I reglen defineres arkivernes målgrupper primært ud fra en allerede kendt arkivinteresse eller ud fra en særlig erhvervs/uddannelsesmæssig tilknytning til den akademiske verden. Dette gælder fx grupper som ”slægtsforskere” eller ”studerende”, som i øvrigt langt fra er homogene grupper, selvom de i reglen behandles som sådan af arkiverne.

Det er sjældent, at arkiver definerer målgrupper som fx ”erhvervsaktive personer mellem 35 og 55”, ”personer med bopæl mere end XX-kilometer fra arkivets nærområde” eller ”personer med kontakt til børn og unge mellem 10- 15 år som strategisk målgruppe”. For hver enkelt af disse grupper gælder, at ”formidling” ikke ville være et tilstrækkeligt præcist begreb til at beskrive og planlægge den indsats som kunne øge kendskabet til arkiver eller medvirke til øget differentiering af brugerskaren på længere sigt.

Ligesom begrebet formidling kan gøres til genstand for en nærmere definition og analyse, kan der også være behov for en nærmere afklaring af de ord og begreber vi anvender til at beskrive målgrupper og målgrupperelationer med. Uanset hvilke ord der bruges, kan der opstilles en række kontekster for, hvordan vi møder gæster, borgere, brugere.

Mødet med arkivet

Vi har nu fået præciseret begreberne i det abstrakte rum. Nu vender vi os til det konkrete rum. Ifølge teoretikerne John Falk og Lynn H. Dierking er der tre kontekster, som gensidigt påvirker hinanden ved besøget på museet: den personlige, den sociale og den fysiske kontekst^{xviii}.

Vi forsøger at overføre begreberne på arkivbesøget.

Den personlige kontekst betyder, at hver enkelt bruger ankommer til arkivet med en helt individuel erfaringshorisont, viden, interesser og forventninger. Her ved vi langt fra nok om arkivets brugere. Den form for viden, der efterlyses, kræver kvalitative brugerundersøgelser, der er tilpasset arkivet som

institution, hvis vi skal nå ind til de motivationer og forventninger samt barrierer både brugere og ikke brugere har i forhold til at besøge eller bruge arkivet. Optimalt gennemført kræver det også, at arkivet følger op i en fremadrettet evaluering af inputs, der implementerer reaktioner fra brugerne for således at kvalitetssikre og udvikle tilbudet.

Den sociale kontekst betyder, at besøget påvirkes af, om man fx er alene, i selskab med børn eller er medlem af en familie, der deltager i et arrangement. Formålet er afgørende: er brugerne fx pålagt besøget som en del af en undervisningslektion eller er man gået hen til arkivet af egen frie vilje? Til den sociale kontekst hører også om man i sin givne sociale klasse kan smykke med, at man var på arkivet – giver det muligheder for at møde nogle personer, man gerne vil ses med. Er arkivets rum socialt prestigøst? Også relationen brugerne imellem spiller ind: Hvordan er miljøet mellem brugerne på læsesalen – er det tilladt at snakke? Hjælper man hinanden? Er der et hierarki, har nogen udråbt sig til eksperter? En sidste relation er kontakten til personalet: Er det muligt at få hjælp? – går brugeren fra arkivet med svar på sit spørgsmål? Hvordan er stemningen? Disse spørgsmål har arkiverne heller ikke udviklet metoder, der kan hjælpe til med at besvare. Her duer kvantitative spørgeskemaundersøgelser heller ikke, men struktureret observation på læsesalen og ved arrangementer og kvalitative interviews af focusgrupper er muligheder.

Den fysiske kontekst betyder, at arkivets indretning, arkitektur, faciliteter og aktiviteter påvirker den besøgendes velbefindende og tilfredshed. I de fleste arkiver vil man finde læsesale og ”forskersale”, som det endda hedder på svensk, hvor bare navnet i sig selv signalerer, at de er reserveret den enlige, traditionelle, akademiske bruger. Vi har ikke samtalerum eller diskussionsrum, der lægger op til debat og højlydt diskussion over arkivalierne i grupper eller med en vejleder. En praksis der i højere grad fx lever op til den projektorienterede pædagogik, der undervises efter på universiteter, gymnasier og folkeskoler i Danmark i dag – hvor dialogen er i centrum.

Den hollandske arkivar Eric Ketelaar har i artiklen *The Panoptical Archive* under overskriften overvågning og magt (underforstået magt over viden, information) glimrende beskrevet hvorledes det fysiske møde udformer sig med det traditionelle arkiv^{xix}. Han viser, hvorledes et almindeligt læsesalsbesøg berører brugerens personlige integritet af sikkerhedsgrunde, som vi ikke skal diskutere, der er ufravigelige. Vi arkivarer har vænnet os til det – bliver måske mindet om det, når vi besøger andre arkiver, fordi vi er vant til at gå frit og uhæmmet. Men outsiders eller folk fra

andre kulturer, der ikke kender ritualer – må reagere. Du skal indregistrere dig – give dig til kende, i enkelte tilfælde underskrive tavshedspligt. Du skal efterlade markører af din identitet: overtøj, taske med andre ord stripes. Enkelte steder bliver dine papirer checket, du skal bruge særlige hjælpemidler. Du skal være stille og du bliver overvåget enten af læsesalsvagtner eller kameraer og de andre brugere - for at nævne nogle eksempler. ”Ingen kan fly denne overvågning eller læsesalens krævende ritualer” for at citere Ketelaar, som når de er listet op er meget disciplinerende. Den motiverede brugere internaliserer og accepterer ritualerne hurtigt – fordi de giver adgang til informationerne. Take or leave it. I rummets arkitektur og benævnelse signalerer vi således, hvilke brugere vi ønsker og forventer og endog, på hvilken måde vi ønsker, de skal arbejde med samlingen. Det er dog muligt at dele magten over rummet med brugerne, fx ved banalt nok at lade en interessegruppe indrette deres egen del af læsesalen – således de føler de får ejerskab og indflydelse – de bliver medproducenter i oplevelsen.

Den personlige, sociale og fysiske kontekst interagerer i et komplekst samspil, som arkiverne som nævnt bør udvikle metoder for at opfange. Det komparative aspekt bør indarbejdes for at afklare forskelle og ligheder på lokalt, regionalt, nationalt plan, alt efter arkivtype, lokale traditioner etc.

Det digitale møde

Dette var eksempler fra den analoge verden, men kan Falk og Dierkings begreber overføres til den digitale, hvor mange i dag møder arkivet første gang. I den personlige kontekst er identifikation mulig, hvilket derfor også muliggør klar kommunikation. Dette kræver naturligvis almindelige kvalitative brugerundersøgelser, dog med inddragelse af tekniske aspekter, som netforbindelse, skærmtypen etc. som også er faktorer i den digitale kontakt. Spørgsmål om tilgængelighed har også en betydning, her tænkes fx på personer med varige funktionsnedsættelser i forhold til syn og motorik.

Den sociale kontekst: Den virtuelle bruger kan være alene i selve brugssituationen, men ofte vil brugeren have mulighed for at deltage i fora med tilknytning til den interesse, som driver arkivbenyttelsen. Mange brugere deltager i debatfora, chat og lignende, centreret omkring deres interesse. I enkelte tilfælde faciliterer arkivet selv debatter – fx digitalarkivet.no. Sites som fx ellisland, boernehjem.nu og movinghere^{xx} kunne også nævnes som eksempler på rum, der

nedbryder den virtuelle brugers ensomhed. Hvorvidt arkiverne i højere grad bør stille åbne, men modererede, fora til rådighed er et vigtigt spørgsmål i udviklingen af institutionernes webprofiler. En modereret tilgang er dog ressourcerelevende og det skal anføres, at det måske er mindre relevant på det genealogiske område, idet der allerede findes mange udmærkede, fx foreningsbaserede, fora.

Den fysiske kontekst repræsenteres af informationsarkitekturen. Brugeren skal helst både kunne orientere sig i en hierarkisk struktur, mødes af intuitive, visuelle indgange og desuden have en god søgefacilitet til sin rådighed. Men kan det åbne og imødekomende vidensrum overføres til nettet? Den måde, som de fleste kulturarvsinstitutioner traditionelt møder brugerne på, er meget upersonlig. Det er en institution, der henvender sig til offentligheden med et generelt tilbud. Der er få personer og profiler at tage som sit udgangspunkt, spejle sig i og forholde sig til. Et eksempel på det modsatte er sites, der anvender ”virtuelle personer”, fx som vejledere i stedet for en FAQ. Et eksempel er fx ”Fråga Sara” på Malmø kommunes hjemmeside eller den virtuelle ”Research guide” på familysearch. Imødekommenhed må også være et parameter i definitionen af webstedets sproglige og grafiske identitet.

Læring med AB og M

Læring foregår på mange steder og hele livet igennem. En person kan tilegne sig nyt på mange måder, og denne model stammer fra Jens Kjær Larsen: ”Oplevelse, formidling og erkendelse – museer og historiske værksteder i undervisningen”^{xxi}. Her angives, hvorledes både kreative og diskursive erkendelsesprocesser har udgangspunkt i forskellige former for sprog og situationer. Både oplevelsens kreative indgang og den vidensbaserede, traditionelle og logiske erkendelsesproces fører frem til forståelse af sammenhænge og opbygning af historisk bevidsthed.

Det er væsentligt at påpege, at der i modellen arbejdes

med en vekselvirkning mellem den oplevelses- og den vidensbaserede tilegnelsesproces. Der er således ikke tale om et ”enten-eller” men om et ”både-og.

Som uddybning af Kjær Larsen-modellen vil vi hævde, at de tre ABM-institutioner har forskellige forcer i arbejdet med forståelse af historiske sammenhænge. Arkiver, biblioteker og museer kan alle tilbyde oplevelse, viden og erkendelse, men blandingsforholdet er ikke identisk for de tre institutioner. På et museum kan man, fx ved at læse teksterne i en udstilling, tilegne sig ny viden, et arkivalie med kongens underskrift eller et særligt flot segl kan have oplevelsesmæssige kvaliteter og erkendelse kan opstå på baggrund af tilegnet viden fra bibliotekets bøger. Men ser man på, hvad der er de respektive institutioners primære tilbud, vil vi hævde, at de også har hver deres primære force ifht. læring og forståelse.

Museets traditionelle formidlingsform er udstillingen. Her er hovedforceen oplevelse, betagelse af den originale, unikke genstand, dens skønhed, ælde eller autencitet i forhold til fx en person, begivenhed etc. Grafik, scenografi og andre æstetiske virkemidler kan også være elementer i oplevelsen.

Bibliotekernes rolle er i disse år under kraftig udvikling. Tendensen er, at disse institutioner søger at favne stadig bredere og arbejde i forhold til mange andre lagringsmedier end bøger. Institutionens primære medie er dog stadig bogen, hvis tilbud er tilegnelse af viden i bearbejdet og tilrettelagt form. Biblioteket tilbyder adgang til mange fortolkninger og bearbejdnings af historien, samt vejledning til at vælge de, der er mest relevante for brugeren.

Arkivet tilbyder – ene af alle – som primær ydelse, adgangen til originalt kildemateriale. På arkivet sammensætter brugeren selv en vifte af ubearbejdede kilder og erkender fortiden på baggrund heraf. Netop dette, at der er tale om ubearbejdet, ufortolket og utilrettelagt materiale giver arkivbrugeren nogle helt specielle muligheder. Men det betyder samtidigt, at arkivets tilbud er vanskeligt tilgængeligt og krævende i forhold til dét, som de andre to institutioner kan tilbyde.

ABMmodel.if

ABMmodel.tif

En formidling af arkivets tilbud må derfor rumme betydelige konkretiseringer af, hvad institutionens grundtilbud indeholder og kan betyde for brugeren. Hvad betyder det – i praksis og konkret – at arkiver stiller arkivalier til rådighed for offentligheden? Hvilket arbejde og forberedelser er involveret, hvilke beretninger rummes i arkivalierne? Hvordan ser arkivalier ud? Hvad opnår brugeren ved at benytte dem?

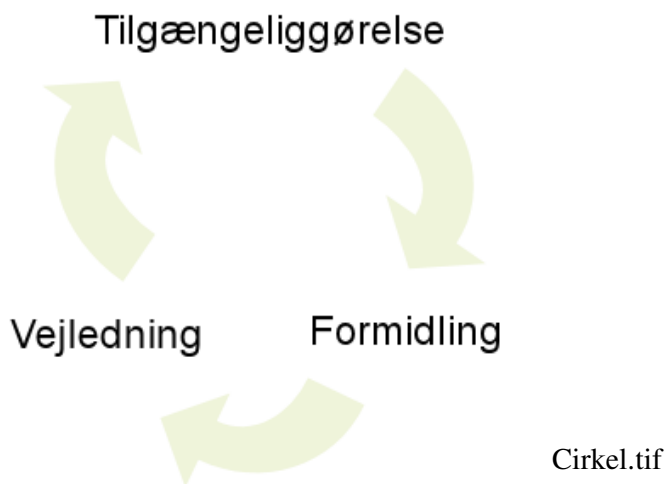
En gensidigt afhængig treenighed

Traditionelt har arkiver defineret formidling meget bredt. Begrebet omfatter den højt specialiserede indsats, der skal sætte den individuelle bruger i stand til at fremsøge og anvende arkivalier. Men ”formidling” er også de bredere, alment oplysende tiltag, der ikke sigter mod brug. En definition af denne type er for bred til at kunne anvendes som redskab i udviklingen af arkivernes kommunikation. Der er stor forskel på at henvende sig til mindre, veldefinerede grupper af personer (i nogle tilfælde måske én person) med et meget målrettet indhold og at henvende sig bredt til en større offentlighed med et bredere, mere alment sigte. Det er dog meget vigtigt for denne artikels forfattere at pointere, at der ikke er tale om en modsætning imellem de målrettede og de bredere tiltag. Vi ser det brede og det målrettede som gensidigt afhængige størrelser. Men dette er ikke ensbetydende med, at man ikke bør udvikle mere præcise definitioner for at kunne beskrive arbejdsfeltet og prioritere mellem de forskellige former.

I artiklen ”Arkivernes udadrettede virksomhed” i Nordisk Arkivnyt 2004/3 har vi tidligere argumenteret for nødvendigheden i at adskille begreberne ”stille til rådighed”, ”tilgængeliggørelse”, ”vejledning” / ”arkivpædagogik” fra ”formidling”. Ved formidling er det især kildernes historiske indhold, der stilles i centrum. Andre formidlingsformer kan fx rummes af storytelling omkring arkivalierne, eller arkivet som institution. Væsentligst er, at formidling ikke tager sit udgangspunkt i

at forsyne modtageren med redskaber til brug af arkiver/arkivalier. Formålet med denne differentiering er udelukkende at gøre det muligt at tale og handle mere præcist når det gælder arkivernes udadvendte arbejde, ikke at vurdere hvilke former for udadvendt virksomhed, der skal tillægges størst værdi.^{xxii}

For selvom begreberne bør adskilles teoretisk, er det vigtigt stadig at se dem som dele af en helhed. ”Tilgængeliggørelse” – ”vejledning” – ”formidling” danner et kredsløb, hvor hver komponent har sin berettigede plads – både sammen og hver for sig.

Fortolkning

Er formidlingsbegrebet afhængigt af den institution, der formidler? Ja, måske. Den traditionelle formidling på museer tager udgangspunkt i den faglighed som institutionen rummer. Dens formål er at udbrede en *fortolkning* af begivenheder, en konkret viden, et budskab – måske endog et værdiladet eller politisk vægtet budskab - om fortiden. Dermed påtager denne type formidler sig bevidst en rolle, hvis grundlæggende værdier og synsvinkler kan gøres til genstand for diskussion og analyse.

Det er vanskeligere at beskrive de værdier og synsvinkler, som ligger til grund for vejledning/tilgængeliggørelse. Men det betyder ikke, at tilgængeliggørelse og vejledning er neutrale aktiviteter. Værdier kan bæres frem af de emner m.m., som institutionens forskere arbejder med og i de emner som institutionen vælger at informere om kilderne til. Er det fx uproblematisk kilder til

almen genealogi eller vejledninger vdr. faderskabssager for ”tyskerbørn” eller information om adgang til forsorgssager, særligt tilrettelagt for mindre bogligt trænede?

Selvom institutionen ikke påtager sig ”fortolkerrollen”, rummer udadvendt virksomhed vurderinger og værdier, som forholder sig til de valgte målgruppers krav og behov.

Vejledning/tilgængeliggørelse kommunikerer også et billede af institutionens selvforståelse og samfundsmæssige rolle.

Arkivets 4 historier

I formidlingen af arkiver, som måske også kunne udvides til at kaldes ”kommunikation af arkiver”, er det vigtigt at se på formål og output. Hvilken historie om institutionen vil man kommunikere, til hvilke målgrupper, med hvilket formål og på hvilke måder?

Storytelling er et vigtigt redskab i konkretiseringen og viser i praksis, hvad institutionerne er og kan. Vi mener at have identificeret 4 basale hovedhistorier ifht. arkivet og dets virksomhed.

Den museale historie, som viser arkivalier set som genstande med oplevelsesmæssige kvaliteter:

Det smukke bind, kongens underskrift, det velbevarede segl. Denne historie fortælles fx i webudstillinger, mediasamarbejder m.m. Det er også denne historie, der oftest står i forgrunden, når arkivalier indgår i udstillinger på museer. I disse tilfælde reduceres arkivalierne fra brugbart medie til betragtet genstand. **Den demokratiske historie** formidler de personer, som besøger vore institutioner dagligt. Historien fortæller om den nye viden, de nye kompetencer og den nye erkendelse om fortiden som brugerne opnår gennem arbejdet med arkivalierne. En væsentlig pointe i den demokratiske historie er, at den er en konkretisering af, at arkiver er institutioner, der kan benyttes af alle.

Den institutionelle historie handler om arkivet som institution. Arkivet har et eget liv, og gennem nyheder, beskrivelse af aktiviteter og mulighed for aktiv brugermedleven er det muligt at give et indtryk af det forarbejde og de ”usynlige” opgaver, som er en forudsætning for at institutionens brug. Endeligt rummer arkivet **den ”historiske historie”**, fortolkning af kilder som kan lede frem til både oplevelse, viden og erkendelse af fortiden.. I højere grad end andre ABM-institutioner kan arkivet nuancere denne fortolkede historie med det demokratiske aspekt, adgangen til originalmaterialet. Arkivets primære tilbud, adgangen til at erkende fortiden gennem et selvvalgt

udvalg af originale, ubearbejdede kilder, giver den historiske historie en særlig nuance. Her har arkivet en ganske unik mulighed for at bringe sig i kvalificeret dialog med sine brugere.

Den virtuelle udfordring

På nettet får spørgsmålet om dialog helt nye perspektiver. Blandt kulturarvsinstitutionerne har biblioteker været de fremmeste til at udnytte nettet i tilgængeliggørelsens tjeneste, men arkiverne har ikke været langt bagefter. De første kulturarvshjemmesider gav korte informationer, kontaktoplysninger o.lign., næste generation rummede vejledning, og senest er tilgængeliggørelsen kommet til. Det har givet adgang til mange nyttige og brugbare databaser, med fx registraturoplysninger og gengivelser af originalt materiale, som eksisterende brugere har glæde af. Disse rummer rige perspektiver for udvidelse af brugerskaren, såfremt der tilknyttes både en vejlednings- og en formidlingsdimension.

En tilsvarende udvikling har kunnet iagttages indenfor fx styrelser, kommuner m.m. som i stigende grad har virtualiseret sin borgerkontakt med flere og flere selvbetjeningsmuligheder.

Det såkaldte web 2.0^{xxiii} sætter helt nye standarder og krav til, hvad brugere ønsker at kunne på nettet. Nogle taler ligefrem om denne udvikling som ”nettets genrejsning” og ”re-demokratisering”. Det ses som en udvikling, hvor ingen længere har monopol på viden, men hvor samarbejde og brugergenereret indhold er nøgleord i håndteringen af viden og information i det virtuelle rum. Eller med Wikimedia foundations ord handler det om at skabe ”en verden hvor alle mennesker har gratis adgang til summen af alle menneskers viden”.^{xxiv} Begrebet web 2.0 har været voldsomt eksponeret og begrebet ”Boble 2.0”^{xxv} anvendes stadigt hyppigere om den kapitalisering som også er en del af fænomenet. Kan det ”holde”, når tjenester som MySpace og YouTube handles for utrolige beløb. Artiklens forfattere mener dog at man bør vurdere teknologien uafhængigt af de kommercielle interesser og fokusere på brugen. Bobler kan forgå, mens sociale medier består. Succesrige aktører, som fx Wikipedia og Google, bygger på nettets evne til at operationalisere kollektiv intelligens. Private websider har fået skarp konkurrence af blogs. Corporate blogging er blevet et nyt redskab i organisationskommunikation. Hvor det tidligere handlede om ”stickiness” gennem fx intern linkstrategi, at lade brugerne customize^{xxvi}, tilbyde spil, on-line communities, etc. er syndikering blevet et nyt nøgleordene for brugerrelation. Denne udvikling sætter helt nye spørgsmål på dagsordenen

Der findes store mængder af brugerproduceret indhold i private eller organisationsdrevne communities, debatfora m.m. på kulturarvsområdet, ikke mindst når det gælder fx slægtsforskning, amatørarkæologi og militærhistorie. Det er ikke længere muligt at have ”monopol” på viden. Information og viden bliver i stigende grad tilgængelig for flere. Man kan ikke ”kontrollere” indhold på nettet på samme måde som for blot få år siden. Et interessant spørgsmål er, om fremtiden på nettet ikke tilhører de institutioner, som kan få de forskellige former for indhold til at spille sammen. De, der kan sammenknytte de traditionelle formidlingsformer og informationskanaler med de uformelle og brugerstyrede. Man kan også med rette spørge, om fremtiden ikke i lige så høj grad ligger i at facilitere videndeling i form af fx blogs og wikiér som i at vejlede. Elisabeth Hoff-Clausen, ph.d.-stipendiat i retorik ved Københavns Universitet ser netop den løbende redigering og videndeling som én af styrkerne ved wiki, fordi teknologien i sig selv skaber mulighed for dialog og perspektivering^{xxvii}. ”At facilitere” rummer på denne måde en overordentlig bred tilføjelse til formidlingsbegrebet, idet kommentar til information, vejledning, casebaseret vejledning samt løbende fortolkninger af kilder og historisk virkelighed er mulige.

Debatten om formidling rykker ved roller og identitet på arkiverne. I dag peger de forskellige strategiske udmeldinger og handlemåder i retning af to trends, den samfundsvendte og den brugervendte. Men er det muligt at forene de to trends i en samlet strategi? Vil det – med respekt for ABM-institutionernes forskellighed – være sandsynligt, at brugere indenfor en overskuelig fremtid vil ønske en langt højere grad af konvergens mellem institutionerne, have en langt mere individuel tilgang samt ønske om at være aktive medproducenter?

Det er en urealistisk tanke, at alle ressourcer til udadvendt arbejde skal lægges i formidling og det er vigtigt at pointere, at de forskelligartede udadvendte tiltag udgør et kredsløb. Der er ikke konflikt eller modsætning, men gensidig afhængighed mellem tilgængeliggørelse, vejledning og egentlig formidling.

Arkiverne og vore partnere – herunder brugere – er inde i et forløb, hvor formidling og andre kommunikative processer skal afklares og kvalificeres. Men denne proces kræver, at kommunikation og formidling anerkendes og udvikles som strategiske linjefunktioner i stedet for at eksistere som løsrevne projekter. Det er også nødvendigt at kvalificere og nuancere begreberne, således som beskrevet ovenfor. Udvikling af strategier og værdier for omverdensrelation/kommunikation er den udfordring, som arkiverne står overfor uanset hvilket formidlingsbegreb, der anvendes og hvilke partnere der vælges. I valget mellem ”arkiv for

brugere” og ”arkiv for samfundet” må tilvalg og fravalg synliggøres og begrundes overfor brugere, omverden og bevillingsgivere.

Vi siger tak til Det danske Arkivformidlernetværk for frugtbare diskussioner under udarbejdelsen af denne artikel.

ⁱ Vi har lånt Askepot metaforen fra indledningen til det engelske National Archives Councils' publikation: *Changing the Future of our Past*, 2002, netversion: <http://www.ncaonline.org.uk/materials/changingfutureofourpast.pdf>

ⁱⁱ Behovet for en afklaring og ikke mindst præcisering af begreberne er udsprunget af diskussioner i et selvgroet dansk arkivformidlingsnetværk med deltagere på tværs af kulturarvsinstitutionerne. Ønsket om at arbejde med begreber og metode har ligeledes været debatteret i Det nordiske Arkivformidlingsnet, der blev præsenteret i *Nordisk Arkivnyt* 2006/1.

ⁱⁱⁱ Andreasen, John og Larsen, Ane Hejlskov, Blockbusterudstillinger, om blockbustergenren og dens værdigrundlag – diskussion af danske eksempler, s. 279 ff. I: *Ny dansk Museologi* 2005

^{iv} Retningen mod øget borgervendthed som diskurs kan fx læses i danske regerings moderniseringsprogram, hvis formål er ”en enklere mere effektiv offentlig sektor, der er præsenteret på www.moderniseringsprogram.dk/default.asp?artikelID=4884

^v Lund, Niels D. udvikler denne tankegang i: *Kulturarv et begreb mellem politik og kommunikation*, s. 7-29: Biblioteksarbejde 67-68, 2004, elektronisk version: www.biblioteksarbejde.dk/art/Nr67-68/Biblioteksarbejde%2067-68.pdf

^{vi} Den danske Kulturarvstyrelses hjemmeside: www.kuas.dk:

^{vii} Udviklingen bliver behandlet i Ingemann, Bruno og Larsen, Ane Hejlskov, *Introduktion, Ny dansk museologi*, s. 9 – 13, Århus 2005 og refererer blandt andet til Vergo, Peter: *New Museology*, London 1989

^{viii} Vidler, Anthony, *The Space of History*, 2001 citeret i Henning, Michelle: *Museums, Media and Cultural Theory*, 2006, s. 132.

^{ix} Mål og vision findes på: <http://www.abm-utvikling.no/om/Maldokumenter/index.html> - de nævnte konkrete projekter er ligeledes præsenteret her.

^x Den svenske regerings forslag marts 2005 vedr. arkivspørgsmål findes på: <http://www.regeringen.se/content/1/c6/04/12/58/dd87b9c4.pdf>

^{xi} Statens Arkivers strategi og vision for 2010 fra 1999: <http://www.sa.dk/sa/omarkiverne/strategi/foruds.htm>

^{xii} MLA, the Museum, Library, Archives Councils strategi findes beskrevet på <http://www.mla.gov.uk>

^{xiii} Vi har ikke fundet litteratur, der diskursanalyserer arkivet. Bibliotekets kommunikation læses som diskurs i et helt tema af: *Biblioteksarbejde*, nr. 70, 2004, elektronisk version: <http://www.biblioteksarbejde.dk/art/Nr70/BA-70.pdf>

^{xiv} Se www.arkivdag.nu om Arkivernes Dag i Norden

^{xv} *Moving Here* findes på www.movinghere.org.uk. Projekter om nationale minoriteter i ABM-regi i Norge præsenteres fx i ABM-utviklings skrift 25, Holmsland, Hilde, *De nationale minoritetene*, 2006, http://www.abm-utvikling.no/publisert/ABM-skrift/2006/nami_web.pdf

^{xvi} Arkiv, Demokrati og retfærd. Oplægene på konference er udgivet som ABM-udvikling skrift på http://www.abm-udvikling.no/publisert/ABM-skrift/2006/arkdemret_web.pdf

^{xvii} Larsen, Ane Hejlskov: Museal formidling, mere end et dagligt håndværk, pp-oplæg til møde, på Fuglsø 2005

^{xviii} Falk, John H. og Dierking; Lynn.: The Museums Experience, 1992

^{xix} Ketelaar, Eric, The Panoptical Archive s 151 f. i: Archives, Documentation, and Institutions as social Memory, essays from the Sawyer Seminar, 2005, red.: Bloin, Francis X og Rosenberg, William G.

^{xx} www.ellisland.org tilgængelig gør dokumenter vdr. indrejse for emigranter, der kom til USA via Ellis Island. For sites brugere er det muligt at knytte kommentarer til de personer, man måtte finde og genkende i arkivalierne. www.boernehjem.nu er en dansk site, som er oprettet af Svendborg og Omegns Museum. Siten, der vandt Nodem i 2003, er en virtuel udstilling, hvor tidligere børnehjemsbørn har mulighed for at skrive erindringer og kontakte hinanden. www.movinghere.org.uk kombinerer formidling, on-line søgning, brugergenereret indhold og aktiviteter, alt i relation til 4 indvandrergrupper i Storbritannien.

^{xxi} Larsen, Jens Kjær: "oplevelse, formidling og erkendelse – om museer og historiske værksteder i Undervisningen" Forlaget Ålykke. 1991

^{xxii} Der har igennem de seneste år pågået en debat om formidlingsbegreber og formidlingsvirksomhed i Norge, hvor markante synspunkter er formuleret af hhv. ABM-udvikling og Riksarkivet. Vort forsøg på at nærme os og definere begreber vdr. arkivernes udadvendte arbejde skal ikke ses som et indlæg i denne debat, men udelukkende som arbejde med begrebsdefinitioner. Når vi fx finder det vanskeligt at rumme læsesalsvejledning af enkeltpersoner med et specifikt formål og en bredere, alment rettet aktivitet som fx et foredrag eller Arkivernes Dag i samme begreb, indebærer dette ikke en nyttevurdering eller værdisættelse af de respektive aktiviteter. Der ses udelukkende på, hvilke relationer mellem materiale, målgruppe og arkiv, som de enkelte aktiviteter er bærere af.

^{xxiii} For en nærmere diskussion af dette begreb se fx Tim O'Reillys netartikel <http://www.oreillynet.com/pub/a/oreilly/tim/news/2005/09/30/what-is-web-20.html>

^{xxiv} <http://wikimediafoundation.org/wiki/Home>

^{xxv} Bla. på New Media Days i København efteråret 2006 satte den amerikanske blogger og reklamemand Doc Searls spørgsmålstegn ved, om web 2.0 i virkligheden er på vej til at blive den næste dotcom-boble. Searls weblog, der bl.a. diskuterer denne problematik findes på <http://doc.weblogs.com/>

^{xxvi} Dvs. "personliggøre", men begrebet dækker ikke helt.

^{xxvii} http://www.kua.dk/mediawiki/index.php?title=Sp%C3%B8rgsm%C3%A5l_til_Elisabeth_Hoff-Clausen